

ТЕКСТ И ТЕКСТУАЛНА КРИТИКА ИСТОРИЈСКИХ КЊИГА СТАРОГ ЗАВЕТА*

Алберт Мартен Волгерс

Апстракт: Аутор укратко излаже преглед текстуалних сведочанстава старозаветних историјских књига, поменувши главне теорије које објашњавају разлике у текстовима и приказујући неколико примера значајних варијација текста у овим књигама.

Кључне речи: Стари Завет, литерарна критика, библистика, кумрански списи, масоретски текст, Сейшауинија, шарџуми, Вулџаја, Ворлаја, Пешија, теорије које објашњавају различитости

У расправи о текстуалној критици, реч *текст* има јасан технички смисао и односи се на тачан стил изражавања сачуваних манускрипта (= ручно писаних копија, рукописа) древних књижевних списа (или група списа). *Текстуална критика*, с друге стране, може да се опише као научна дисциплина која тежи да уђе у траг историји преношења текста датог списка како су га, у више наврата, ручно преписивали древни и средњовековни писари, и да обнови, колико је то могуће, меродавну полазну тачку („аутентични текст“) за превод и тумачење списка о којем је реч. У случају историјских књига Старог Завета (као и у случају јеврејске Библије као целине), овај циљ се постиже првенствено упоређивањем сачуваних јеврејских рукописа, и проучавањем постојећих древних верзија (односно, превода насталих у старини) са освртом на одређивање јеврејских текстова на којима су оне [тј. историјске књиге] засноване. (Треба напоменути да се *критика* у овом контексту односи само на научну анализу, и не наговештава ‘критику’ у смислу давања негативне оцене). Овај чланак ће прво дати кратак преглед текстуалних сведочанстава (рукописа и верзија који су тренутно доступни) за историјске књиге уопште. Друго, поменуће главне теорије које се тренутно предлажу ради објашњења текстуалне различитости коју одражавају различити рукописи и верзије. Треће, усредредиће се на текстуалну историју шест основних књижевних јединица које чине старозаветне историјске књиге, обрађајући пажњу на било коју карактеристичну особину коју су проучаваоци открили. На крају, илустровањем метода текстуалне критике у историјским књигама даће неколико примера значајних текстуалних варијација у овим књигама и начина на које оне могу да се објасне.

* Наслов изворника: Albert M. Wolters, “Text and textual criticism,” *Dictionary of the Old Testament: Historical Books* (The IVP Bible Dictionary Series), ed. Bill T. Arnold & H. G. M. Williamson, InterVarsity Press, Westmont, Illinois 2005, стр. 954–960.

1. Текстуално сведочанство засновано на Историјским Књигама уопште

У суштини постоје две врсте сведочанстава који омогућавају проучаваоцима Светог Писма да прате историју библијског текста и да обнове ауторитативни „аутентични текст“. (Треба напоменути да је концепт „аутентичног текста“ споран, и да – на начин на који се овде користи – није обавезно да он искључује постојање ранијих облика тог текста). Ове две врсте сведочанстава се састоје од следеће две шире категорије „сведока текста“: рукописа и древних верзија.

1.1. Рукописи. Најдиректнији и најпоузданији сведоци су сами сачувани јеврејски рукописи. Сви они су ручно писане копије (обично на пергаменту или на папирусу) које су начинили древни или средњовековни писари стотинама година после настанка оригиналних текстова.

1.1.1 Масоретски шексти (гаље МТ). Ово је стандардизован јеврејски текст који су начинили јеврејски проучаваоци познати као „масорети“ („преносиоци“, „предавачи“) у вековима који претходе 800. г. по Христу и који наставља да буде основна полазна тачка за сва данашња проучавања јеврејске Библије. Главна новина у овом облику текста је увођење знакова за вокале као и других врста пажљивих текстуалних забелешки. МТ обухвата читав Стари Завет и данас постоји у неких шест хиљада копија, од којих је најстарији из око 1000. године после Христа. Иако ове копије МТ показују неке благе варијације, оне заједно чине чудо текстуалне једноликости. Вековима су овај облик текста и Јевреји и хришћани поистовећивали са изворним текстом јеврејске Библије.

1.1.2. Свици са Мртвог мора. Откриће свитака са Мртвог мора средином двадесетог века је довело до преокрета у проучавању текста Старог Завета, јер су они укључивали многе библијске манускрипте који су били више од хиљаду година старији од најстаријих постојећих копија МТ. Штавише, иако неки од ових библијских рукописа представљају форму консонантског текста (названог прото–масоретским) који је веома близак МТ, постоје и други који се значајно разликују од њега. Заправо, укупан значај открића свитака са Мртвог мора је био у томе што се тако схватило да је око смене старе и нове ере јеврејска Библија постојала у многим различитим текстуалним облицима. Међутим, постоје неки докази да је у то време прото–масоретски текст већ имао неку врсту привилегованог статуса.

1.2. Древне верзије. По природи ствари, преводи могу да служе само као посредно сведочење библијског текста, јер прво треба да се преведу уназад у хипотетички јеврејски оригинал пре упоређивања са сведочанствима из јеврејских рукописа. Штавише, древне верзије пружају вредне доказе јер често сведоче о јеврејском пра–тексту (или *Vorlage**) који је много старији – и стога ближи времену оригиналног текста – од било којег од постојећих јеврејских рукописа. Најважније древне верзије су следеће:

1.2.1. Сејшугајинша (LXX). Далеко најстарија – и стога потенцијално највреднија – међу древним верзијама је грчки превод познат као Септуагинта (од латинске речи

* Немачка реч, означава текст који је постојао пре превођења, текст који се реконструише враћањем превода уназад, тако да можемо да говоримо о јеврејском *Vorlage* тј. о предлошку Септуагинте, који се често разликује од садашњег јеврејског (масоретског) текста – *нај. прев.*

septuaginta што значи „седамдесет“). Строго говорећи, назив Септуагинта се односи само на грчки превод Петокњижја (Пентатеуха) који је настао у Египту у трећем веку пре Христа, и чији су аутори наводно седамдесеторица (или седамдесет и двојица) преводаца. Међутим, термин је касније проширен, тако да укључује и грчку верзију преосталих књига јеврејске Библије, као и одређен број других јеврејских религиозних текстова који су касније добили назив „апокрифи“ (мисли се на књиге ширег Канона, тзв. „другоканонске“ књиге – *нап. њев.*). Историјске књиге се налазе међу овима преведеним касније, и њих су преводили различити преводиоци током другог века пре Христа. Они одражавају различите преводачке стилове и нивое стручности. Поређење са МТ показује да се пра–текст Септуагинте повремено разилази од МТ. Међутим, степен разилажења је често тешко установити, јер су неки грчки преводиоци можда слободније приступали јеврејском тексту са којег су преводили. Следећа компликација која се тиче Септуагинте је та што је оригинални превод (назван „старогрчки“ – „Old Greek“) прошао кроз низ исправки, или „рецензија“ (које често одражавају покушај да се грчки текст више прилагоди јеврејском тексту сличном МТ), које су део касније историје текста Септуагинте. Стога је ова историја веома сложена, нарочито због тога што је Септуагинта заузврат постала основа за низ „ћерки превода“, посебно за латинску верзију (старолатински превод, „*Vetus Latina*“) која се користила у Црквама са латинског говорног подручја. Треба се сетити да је током прва три века хришћанске Цркве Септуагинта била прихваћен облик Старог Завета и да су је многих сматрали богонадахнутом.

1.2.2. *Друге грчке верзије.* Овај термин се посебно односи на три превода у старини повезиваних са Теодотионом, Аквиллом и Симахом који су живели у другом веку по Христу, иако је недавно постало очигледно да елементи Теодотионовог превода воде до неких превода из првог века пре Христа (такозвани *kaige*–Теодотион). Нажалост, ове верзије су сачуване само у фрагментима. Међутим, сачувано је довољно тога што би указало како је њихов предлог изгледа близак МТ.

1.2.3. *Таргуми.* То су арамејски преводи већине књига јеврејске Библије, и у многим случајевима представљају интерпретативну парафразу пре него строги превод. Изгледа да су по пореклу били усмени а да су касније записани. Датирају од пре преласка из једне ере у другу па до средњег века. Има више примерака Таргума за Пентатеух али постоји само један за већину историјских књига, односно Таргум Јонатан за Пророке. Тешко га је датирати али се сматра да је настао до четвртог века по Христу. Његов изворник је изгледа близак МТ. Не постоји Таргум за Јездру и Немију, који припадају трећој групи књига (Списи, Писци) јеврејске Библије, не другом (Пророци). Постоји, међутим, одвојени Таргум за Књигу Дневника, која такође припада Списима. Због тенденције Таргума да се шире у образлагању текста, није увек могуће распознати јеврејски са којег су преведени, али у деловима текста где та могућност постоји, изгледа да је оригинални јеврејски текст близак МТ.

1.2.4. *Пешитта.* Ово је стандардна сиријска верзија Светог Писма. Превод Старог Завета на сиријски је изгледа започет у другом веку после Христа, а већи део је завршен у трећем веку. Међутим, вероватно је да историјске књиге Дневника, затим Јездре и Немије нису биле преведене до негде после трећег века. Проучаваоци расправљају о томе да ли су преводиоци Пешите били Јевреји или хришћани, а могуће је да су то

били јеврејски обраћеници у хришћанство (како то тврди Вајцман (Weitzman)). Текст Пешите је изгледа прошао кроз значајну еволуцију, међутим, за већи део Старог Завета, његови најранији стадијуми изгледа одражавају текст који је заправо идентичан са МТ.

1.2.5. *Вулаша*. За разлику од других древних верзија, овај латински превод може да се датира са неком прецизношћу (390 – 405. година после Христа) и може да се припише познатом преводиоцу (црквеном писцу Јерониму Стридонском). Заснован је на јеврејском тексту који је веома сличан МТ.

2. Теорије које објашњавају различитост

Иако већина древних верзија, почевши од најраније *kaige*–Теодотиона из првог века пре Христа, изгледа рефлектује јеврејски текст који је веома близак МТ, и најранији облик Септуагинте и библијски рукописи са свитака пронађених код Мртвог мора показују значајну текстуалну различитост у вековима који претходе 100. години по Христу. Како можемо да објаснимо ову различитост? Четири угледна савремена проучаваоца Светог Писма дали су различите одговоре на ово питање (Wolters, 21–23).

2.1. *F. M. Cross Jr.* Крос је од свог учитеља В. Олбрајта (W. Albright) прихватио „теорију о локалном тексту“, према којој јеврејски рукописи Старог Завета могу да се повежу са три географске области: Египтом, Палестином и Вавилоном. Текстуално предање које потиче из ових области грубо одговара пра–тексту на којем почива Септуагинта, Самарјанско Петокњижје и МТ (Cross). Што се тиче историјских књига то значи да би требало разликовати египатско и вавилонско текстуално предање.

2.2. *S. Talmon.* Талмон повезује текстуалну различитост не са географском локацијом већ са религиозном припадношћу. Једно текстуално предање (Септуагинта) је сачувала хришћанска Црква, друго (МТ) рабински јудаизам а треће (Самарјанско Петокњижје) самарјанска секта. Међутим, веома је вероватно да су друге религиозне групе, сада непостојеће, преносиле нека друга текстуална предања (Talmon). Само прва два поменута предања су заступљена у историјским књигама Старог Завета.

2.3. *E. Tov.* Поред три врсте текстова које разликују Крос и Талмон, Тов признаје још два: једног карактерише изразита „куманска ортографија“, која је веома распрострањена међу библијским свицима са Мртвог мора, и други који он назива „несврстаним“ (односно, оним који није јасно поистовећен ни са једним од остала четири) (Tov, 114–17).

2.4. *E. Urlich.* Идући још даље са разликовањем типова текстова, Урлич тврди да једноставна тростука или петострука шема не може да оправда велику разноврсност старозаветних текстова насталих почетком нове ере. Уместо тога, он види узастопност „књижевних издања“ појединачних књига (или делова књига) као привремену етапу опште еволуције библијског текста према његовом канонском облику. Свако књижевно издање је произвео креативан уредник који је одговарао на нову религијску ситуацију, и свако такво издање може да се назове „основни текст“ узимајући у обзир писмене измене које су следиле (Urlich).

3. Текстуално сведочанство засновано на појединачним историјским књигама

За сваку од шест текстуалних јединица историјских књига постоје специфичне црте текстуалних сведочанстава које треба да објасне егзегете ових књига. Као груб

индекс релевантности МТ онако како се оцењује у савременом текстуалном проучавању, расправа о свакој од шест јединица ће да укључи упућивање на први том серије *Текстуална кришика Старог Завета* (= *Critique textuel de l'Ancien Testament*) (*STAT-1*), који је издао Д. Бартелеми (D. Barthélemy) под покровитељством Уједињених Библијских Друштава (United Bible Societies). Овај том бележи расправе и закључке комисије састављене од шест водећих проучаваоца, узимајући у обзир главне предлоге да се пође од МТ. Треба напоменути да преправке о којима они расправљају укључују и измене у масоретској вокализацији (тј. знаковима за вокале које су додали масорети).

3.1. Књига Исуса Навина. Тема главне критике текста Књиге Исуса Навина је однос МТ и старогрчког превода, који изгледа одражава значајно различит јеврејски пра-текст, посебно у поглављима 5, 6, 20 и 24. У суштини, неки проучаваоци су закључили да старогрчки превод представља први од два „књижевна слоја“ Књиге о Исусу Навину, док је други слој представљен у МТ и у другим древним верзијама (укључујући касније исправке Септуагинте) (Тов, 327–32). Проучаваоци се не слажу око тога који од ова два типа текста представља валиднију традицију. Међутим, чак и они који генерално више воле МТ обично прихватају бар неке делове старогрчког текста, на пример списак од једанаест градова синова Јудиних после ИНав. 15, 59, или левитске градове Рувимове у ИНав. 21, 36–37. Једно од најзначајнијих открића међу свицима са Мртвог мора су два фрагментарна рукописа Књиге Исуса Навина који изгледа припадају истом типу текста као што је онај на којем почива старогрчки текст. *STAT-1* расправља о деведесет и четири места за која су предложене измене у Књизи Исуса Навина из МТ (656 стихова), и прихвата измене за тридесет и три места, од којих је већина на основу старогрчког текста. Ово је укупно у просеку једна прихваћена измена на сваких 19,9 стихова.

3.2. Књига о Судијама. Свици са Мртвог мора садрже неке провокативне делиће јеврејског текста Књиге о Судијама (углавном деветог поглавља), али су исувише фрагментарни да би било какав чврст текстуални закључак могао да се изведе из њих. Занемаривши ово, главни текстуални проблем је однос између две различите верзије Књиге о Судијама из Септуагинте, које се обично означавају као А и Б. Оне су толико различите да их Ралфово (Rahlf) издање Септуагинте штампа обе, једну поред друге. Неки проучаваоци су закључили да оне представљају одвојене и независне преводе јеврејског текста, док други виде једну као темељну ревизију друге на основу развијања јеврејског изворника (тј. *Vorlage*). Тако Бодин (W. R. Bodine) тврди да текст Б одговара теодотионовској исправци текста Септуагинте, а да је текст А ближи каснијој хексапларној исправци. *STAT-1* расправља о 86 места на којима су предложене измене за Књигу о Судијама из МТ (618 стихова), и прихвата измене за 12 њих, што даје просек од једне прихваћене измене на сваких 51,5 стихова.

3.3. Прва и Друга Књига Самуилова. Опште је прихваћено да је јеврејски текст Књига Самуилових слабо сачуван. У МТ има доказа о многим грешкама приликом преписивања, нарочито има примера хаплографије (преписивачких пропуста насталих понављањем слова, посебно на крају речи). Уз помоћ древних верзија, нарочито помоћу Септуагинте, проучаваоци из 19. века, попут Јулиуса Велхаузена (J. Wellhausen) и Семјуела Драјвера (S. R. Driver), успели су да исправе добар део ових оштећења. Иако су други проучаваоци били критични према њиховим напорима, посебно према

њиховом ослањању на Септуагинту, њихов труд је оправдан у двадесетом веку када се испоставило да свици са Мртвог мора садрже одређен број фрагментарних јеврејских рукописа који су потврдили верзију Књига Самуилових из Септуагинте (4QSam^a, 4QSam^b и 4QSam^c). Ово су били рукописи које је било могуће датирати на период пре Христа – у ствари у случају 4QSam^b, на средину трећег века пре Христа. (Још детаљнија анализа [McCarter 1980, стр. 7–10] је показала да кумрански рукописи Књига Самуилових најближе одговарају одређеној фази у развоју текста Септуагинте: не оригиналном старогрчком тексту из другог века пре Христа – који је већим делом сачуван у Ватиканском Кодексу (Codex Vaticanus) – нити Лукијановој исправци из четвртог века после Христа, већ „прото–лукијанској“ фази која се налази негде између њих.) Услед открића ових раних рукописа Књига Самуилових, егзегете и преводиоци су данас склонији поправљању Књиге Самуилове из МТ него што су икада били. По речима Макартера (Р. К. McCarter), чији је коментар на Књиге Самуилове на првом месту укључио сведочанства из кумранских списа, „...више није могуће бранити текстуалну реконструкцију која се заснива искључиво на МТ или се окреће другим верзијама само онда када је МТ неодговарајући“ (McCarter 1980, стр. 8). У исто време, неопходно је бранити се од својеврсног еклектичног атомизма, који бира и одабира делове или из МТ или из *Vorlage* (једног стадијума развоја) Септуагинте без обзира на унутрашњу повезаност различитих делова сваке од њих. Овако је могуће показати да и старогрчки и масоретски текст Прве Књиге Самуилове имају сопствени интегритет, који се губи ако се било који текст измени на *ad hoc* начин (Walters). *STAT-I* расправља о 308 места за која су предложене измене у МТ 1. и 2. Књиге Самуилове (1506 стихова), и прихваћене су измене за 69 места, што укупно чини просек од једне прихваћене измене на сваких 21,8 стихова.

3.4. Прва и Друга Књига о Царевима. Иако постоје неки фрагментарни јеврејски рукописи Књига о Царевима међу свицима са Мртвог мора, они скоро и да немају текстуално–критичке вредности. Кратки одломци који су сачувани углавном потврђују МТ. С друге стране, Књиге о Царевима из Септуагинте (познате као 3. и 4. Књига Царства) се у одређеним деловима доста разликују од МТ. Тако постоји одређен број „разноврсности“ (кратких антологија пасуса истргнутих из различитих делова Писма) које су убачене у текст на различитим местима; читави блокови текста су пребачени (нпр. 1. Цар. 20–21), и уведен је читав хронолошки систем који се не слаже са оним који се налази у МТ. Опште је прихваћено, међутим, да ове измене не представљају независну јеврејску текстуалну традицију. Уместо тога, оне су највероватније новине које су уведене унутар самог грчког текстуалног предања. Када се ове измене одбаце, основни јеврејски текст је изгледа близак МТ. *STAT-I* расправља о 174 места за која су предложене промене у 1. и 2. Књизи о Царевима из МТ (1563 стиха), и прихвата измене за 19 места, што је укупно у просеку једна прихваћена измена на сваких 80,8 стихова.

3.5. Прва и Друга Књига Дневника. Осим једног изузетка (4QChr), не постоји скоро ништа у свицима са Мртвог мора што би било релевантно за текст књига Дневника, и чак је и изузетак толико минималан да нема скоро никакву текстуално–критичку вредност. Узимајући у обзир древне верзије, у случају Књига Дневника Пешита је та

која представља текстуалну критику са посебним проблемима, а не Септуагинта. Септуагинта овде изгледа садржи прилично буквалан превод јеврејског изворника (*Vorlage*) који блиско одговара МТ. Што се тиче Пешите, иако уопштено у остатку Старог Завета она одражава (бар у својим најранијим сведочењима) јеврејски изворник који је близак МТ, то није случај са Књигама Дневника. Овде се Пешита често разилази са МТ. Међутим, у овом случају ово разилажење не треба да се узме као доказ алтернативног јеврејског текстуалног предања, већ пре као наговештај да је преводилац Књига Дневника из Пешите преводио са лошег јеврејског рукописа који је био нечитак на многим местима, што га је приморало да или изостави нечитке делове текста или да користи своју машту како би реконструисао делимично читљиве пасусе (Weitzman, стр. 112–21). Иако је јеврејски текст Књига Дневника генерално добро очуван, постоји изузетак код личних имена која се јављају у изобиљу у генеалогјама и пописима особа. Она су често преношена у прилично искривљеном облику због тога што њихов контекст нема ефекат аргумента или приче. Други посебан проблем у Књигама Дневника је њихов однос са изворима, а то су, по свој прилици, Књиге Самуилове и Књиге о Царевима. Књига о Царевима се не може, без препрека, користити да исправи паралелне пасусе у Дневницима, јер се Хроничар (аутор Књига Дневника – *јрим. љрев.*) често разликује од својих извора. *СТАТ–I* расправља о 205 места за која су предложене измене у 1. и 2. Књизи Дневника из МТ (1763 стиха), и прихвата измене за 30 места, што је укупно у просеку једна прихваћена измена на сваких 58,8 стихова.

3.6. Књига Јездрина и Књига Немијина. Ове књиге су необичне због тога што немају Таргуме. С друге стране, грчки превод у Септуагинти је замењен 1. Јездрином, књигом која је алтернативна верзија Књиге Јездрине и Књиге Немијине, али са значајним изостављањима, додацима и премештањима. Однос између ових грчких верзија и јеврејско–арамејског текста канонских књига је сложен и дикутабилан. Штавише, постоје места где семитски текст МТ може да се исправи на основу грчког текста. Ово питање је још више закомпликовано открићем три фрагмента јеврејског и арамејског текста Књиге Јездрине (4QEzra) у кумранским рукописима. *СТАТ–I* расправља о 99 места за која су предложене промене у Књизи Јездриној и Књизи Немијиној из МТ (684 стиха), и прихвата измене за 15 места, што је укупно у просеку једна прихваћена измена на сваких 45,6 стихова.

4. Илустративни примери

4.1. Прва Самуилова 10, 1. Овај стих у NRSV (*New Revised Standard Version* – један од савремених превода Светог Писма на енглески језик – *јрим. љрев.*) гласи (подвлачење је наше): „Тада Самуило узео уљаницу, и изли му уље на главу, па га целива и рече: ‘Није ли те помазао ГОСПОД да будеш вођа над народом његовим Израиљом? *Владаћеш над народом Господњим и избавићеш их од руку непријатеља њихових. Сада ће ово да буде знак тебе да те је ГОСПОД помазао да будеш вођа над његовим наследством*’.“ Речи у курзиву се не јављају у МТ, али се налазе у Септуагинти. Могуће је да су се ове речи налазиле и у јеврејском тексту, али да је древни преписивач, када је преписивао овај пасус из јеврејског рукописа, несмотрено прескочио са прве реченице „Господ те је помазао да будеш вођа над“ на исту такву у другом делу стиха, тиме изостављајући део који је у курзиву (пример хаплографије или параблепсиса). Ову грешку су затим

преписивали други писари, и на крају су све верзије јеврејског текста задржале скраћену верзију овог стиха. Међутим, комисија *СТАТ-1* верује како је више вероватно да овде није дошло до изостављања из МТ, већ до проширења у Септуагинти, и да овај део може безбедно да се занемари приликом превођења. Исто важи и за NIV (*New International Version* – такође савремени превод Писма на енглески – *џрим. џрев.*).

4.2. Прва Самуилова 10, 27–11, 1. Поново, ови стихови у NRSV гласе (подвлачење је наше): „А људи неваљали рекоше: ‘Како ће нас овај [Саул] избавити?’ И презираху га и не донесоше му дара. Али он је чувао свој мир. *Сада је Нас, краљ Амонаца, мучно утешавао Гада и Рувима. Вадио би десно око свакоме од њих и није хтео да дарује избавишела Израилу. Није остиао нико међу Израилом преко реке Јордан коме Нас, краљ Амонаца, није извадио десно око. Али је било седам хиљада људи који су побегли од Амонаца и ушли у Јавис Галагов.*“ У овом случају, речи у курзиву нису додате зато што су пронађене у једној или више древних верзија већ зато што се заправо налазе у Књизи Самуиловој у једном Кумранском рукопису (4QSam^a) – рукопису који је око хиљаду година старији од било које постојеће копије МТ, и због тога треба да се схвати озбиљно. Штавише, јеврејски историчар Јосиф Флавије такође помиње причу која се овде налази у курзиву. И опет, међутим, аутори *СТАТ-1* нису били убеђени да су ове речи оригинални делови јеврејског текста. Слично томе, у свој превод их не укључују ни преводиоци NIV–а.

4.3. Друга Самуилова 21, 19. Превод МТ овог стиха гласи: „И опет наста други рат у Гову са Филистејима; и Елханан син Јаре–Орегимов, Витлејемац, уби Голијата Гетејина, коме дршка копља беше као вратило“ (NRSV). Ово је заиста зачуђујућа тврдња, јер у добро познатој причи о Давиду и Голијату из Прве Књиге Самуилове 17 (која је првобитно била део исте библијске књиге као и Друга Самуилова) пише да је Давид, а не Елханан, био тај који је убио Голијата Гетејина. Међутим, ову загонетку можемо решити када упоредимо пасус из Прве Књиге Дневника 20, 5, који је очигледно паралелан пасус. Ту можемо да прочитамо следеће (наглашавање наше): „Наста опет рат с Филистејима, у ком Елханан син Јаиров уби *Ламију браша* Голијата Гетејина, коме копљача беше као вратило“ (NRSV). У овом пасусу Давид је Голијатов убица, а Елханан је убио Голијатовог брата. Од два паралелна пасуса о Елханану, први из Друге Самуилове а други из Прве Дневника, изгледа да је овај други претрпео неке текстуалне измене: реч за „вратило“ (*oregim*) је постала део имена оца Елханановог, „Лахми брат“ је постало „Витлејемац“ (Bethlehemite), то је збрка која се разуме у светлости основног јеврејског текста (*‘tlhmy’hy* постаје *bythlhmy*). Можда је изненађујуће да ни NRSV нити NIV не исправљају наш текст у светлости његовог паралелног текста, посебно будући да је то већ урађено у KJV (*King’s James Version* – превод Библије краља Џејмса – *џрим. џрев.*), где у 2. Сам. 21, 19 стоји: „Елханан син Јаре–Орегимов уби *браша* Голијата Гетејина“, са белешком која упућује на паралелни пасус. Овде *СТАТ-1* признаје измену у МТ, иако не дозвољава враћање појма „брат“.

По природи ствари, ова три илустративна примера (као заиста и читава даља расправа) истакла су варијације које могу да се примете у текстуалном преношењу историјских књига јеврејске Библије. Међутим, треба нагласити да је релативна једноликост сведочења о библијском тексту далеко већа него њена разноликост, и да је велико мноштво текстуалних варијанти безначајно с обзиром на књижевни, историјски и ре-

лигиозни значај прича које ове књиге носе. У већини случајева, текстуални раскораци који се називају под микроскопом текстуалног критичара су као покрети четкицом на импресионистичкој слици, који се ненаметљиво сливају у уметничко дело када се посматрају са одговарајуће даљине.

превод са енглеског:
Маријана и Срећко Петровић

Библиографија:

D. Barthélemy, *Critique textuel de l'Ancien Testament. 1. Josué, Juges, Ruth, Samuel, Rois, Chroniques, Esdras, Néhémie, Esther. Rapport final du Comité pour l'Alliance Biblique Univereselle* (OBO 50/1; Fribourg/Suisse: Editions Universitaires, и Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1982).

W. R. Bodine, *The Greek Text of Judges* (Chico CA: Scholars Press, 1980).

F. M. Cross Jr., "The Evolution of a Theory of Local Texts," у *Qumran and the History of the Biblical Text*, ed. F. M. Cross and S. Talmon (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1975), стр. 306–20.

S. R. Driver, *Notes on the Hebrew Text and the Topography of the Books of Samuel* (Oxford: Clarendon Press, 1913 [1980]).

P. K. McCarter, *1 Samuel* (AB, Garden City, NY: Doubleday, 1980); idem, *Textual Criticism: Recovering the Text of the Hebrew Bible* (Philadelphia: Fortress Press, 1986).

S. Talmon, "The Textual Study of the Bible – A New Outlook," у *Qumran History of the Biblical Text*, ed. F. M. Cross and S. Talmon (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1975), стр. 321–400.

E. Tov, *Textual Criticism of the Hebrew Bible* (Minneapolis: Fortress/Assen: Van Gorcum, 1992).

E. Ulrich, "Multiple Literary Editions: Reflections Toward a Theory of the History of the Biblical Text," у *Current Research and Technological Developments on the Dead Sea Scrolls: Conference on the Texts from the Judaean Desert, Jerusalem, 30 April 1995*, ed. D. W. Parry and S. D. Ricks (STDJ 20; Leiden: Brill, 1996), стр. 78–105.

S. D. Walters, "Hannah and Anna: The Greek and Hebrew Texts of 1 Samuel 1," *JBL* 107 (1988), стр. 385–412.

M. P. Weitzman, *The Syriac Version of The Old Testament: An Introduction* (University of Cambridge Oriental Publications 56; Cambridge University Press, 1999).

J. Wellhausen, *Der Text der Bücher Samuelis Untersucht* (Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1871).

A. Wolters, "The Text of the Old Testament," у *The Face of Old Testament Studies. A Survey of Contemporary Approaches*, ed. D. W. Baker, B. T. Arnold (Grand Rapids: Baker Books, 1999), стр. 19–37.

E. Würthwein, *The Text of the Old Testament: An Introduction to the Biblia Hebraica* (2d ed.; Grand Rapids: Eerdmans, 1995).

TEXT AND TEXTUAL CRITICISM OF THE OLD TESTAMENT HISTORICAL BOOKS

Albert M. Wolters

Summary: Textual criticism can be described as the scholarly discipline that seeks to trace the history of the transmission of the text, copied by ancient and medieval scribes, and to recover, as much as possible, an authoritative starting point (“the original text”) for the translation and interpretation. The present article will first give a brief overview of the textual evidence (manuscripts and versions) that is currently available for the Old Testament Historical Books in general. Second, it will mention the main theories currently being proposed to account for the textual diversity that the manuscripts and versions reflect. Third, it will focus on the textual history of the six primary literary units comprising the Historical Books, noting any distinctive features that scholars have discovered. Finally, by way of illustrating the business of textual criticism in the Historical Books, it will give a few examples of significant textual variants in these books and how they can be explained.

Key words: Old Testament, textual criticism, biblicists, Qumran scrolls, Masoretic text, Septuagint, Targums, Vulgate, Vorlage, Peshitta